

การใช้ยาสมุนไพรกับ โรคผิวหนังในสัตว์เลี้ยง

จรีรัตน์ เว็ยมสะอาด

การใช้ยาสมุนไพรกับ โรคผิวหนังในสัตว์เลี้ยง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จวีรัตน์ เอี่ยมสะอาด
คณะสัตวแพทยศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

คำนำ

การใช้ยาสมุนไพรเป็นทางเลือกหนึ่งในการรักษาหรือส่งเสริมการรักษาโรคในสัตว์เลี้ยง โดยหนังสือเรื่อง การใช้ยาสมุนไพรกับโรคผิวหนังในสัตว์เลี้ยงเล่มนี้ เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับ โรคผิวหนังในสัตว์เลี้ยงที่พบได้บ่อยตำรับยาที่ใช้และวิธีการเตรียมยาสมุนไพรเพื่อใช้บรรเทาอาการของโรคต่างๆ และใช้สำหรับประกอบการเรียนในวิชา 713 321 เกษษกรรมทางสัตวแพทย์ (Veterinary Pharmacy) และวิชา VM039001 ตำรับยาสมุนไพรทางสัตวแพทย์

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าความรู้ในหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษาสัตวแพทยศาสตร์ เจ้าของสัตว์หรือผู้ดูแลสัตว์เลี้ยง พร้อมทั้งบุคคลที่สนใจทั่วไป สามารถสังเกตอาการผิดปกติของผิวหนังในสัตว์เลี้ยงของตน แล้วปรึกษาการวินิจฉัยโรคและแนวทางการรักษาโรคกับนายสัตวแพทย์ และใช้ยาสมุนไพรเพื่อใช้ในการรักษาโรคผิวหนังได้ต่อไป

จรีรัตน์ เอี่ยมสะอาด

5 มีนาคม 2562

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
สารบัญภาพ	ค
การใช้ยาสมุนไพรกับโรคผิวหนังในสัตว์เลี้ยง	1
1. โรคผิวหนังอักเสบจากการแพ้ น้ำลายหมัด	1
2. โรคผิวหนังเนื่องมาจากเห็บ	2
3. โรคขี้เรื้อนแห้ง	6
4. โรคขี้เรื้อนเปียก	6
5. โรคผื่นภูมิแพ้ผิวหนัง	10
6. โรคผิวหนังอักเสบเนื่องมาจากมาลาซีเซีย	12
7. โรคผิวหนังชั้นนอกอักเสบเป็นหนอง	13
8. โรคเชื้อราผิวหนัง	16

สารบัญภาพ

	หน้า
รูปที่ 1 รอยโรคผิวหนังอักเสบจากการแพ้ น้ำลายหมัดในสุนัข ซึ่งพบลักษณะผิวหนังแดงและหนาตัว บริเวณรอบกัน (a), หน้าท้อง (b) และสันหลังส่วนท้อง (c)	2
รูปที่ 2 รอยโรคผิวหนังอักเสบเป็นตุ่มสีแดงบริเวณจุดที่เก็บกัก	3
รูปที่ 3 รอยโรคผิวหนังอักเสบ, ผิวหนังแดง, ขนร่วงและมีสะเก็ดรังแค บริเวณใบหน้าและใบหูของสุนัขที่เป็นโรคผิวหนังอักเสบเรื้อรัง	6
รูปที่ 4 รอยโรคผิวหนังอักเสบ, มีขนร่วง, สะเก็ดรังแคและสะเก็ดแผลบริเวณใบหน้า (a) และรอยโรคขนร่วงร่วมกับผิวหนังหนาตัวบริเวณขาหน้าในสุนัขที่เป็นโรคผิวหนังอักเสบเรื้อรังแบบทั่วตัว (b)	7
รูปที่ 5 รอยโรคแบบเฉียบพลันที่ประกอบด้วยผิวหนังอักเสบเป็นสีแดงบริเวณรอบปากและจมูก (a), รอบตา (b) ใบหน้า (b,c) และง่ามเท้า (d) ของสุนัขที่เป็นโรคผิวหนังภูมิแพ้ผิวหนัง	10
รูปที่ 6 รอยโรคผิวหนังอักเสบเป็นสีแดง, มีไขมันเยิ้มและขนร่วงบริเวณคอของสุนัข ในโรคผิวหนังอักเสบเนื่องมาจากมาลาสซีเซีย	13
รูปที่ 7 รอยโรคตุ่มหนอง (pustules) บริเวณหน้าท้องของลูกสุนัข ซึ่งเกิดจากการติดเชื้อแบคทีเรีย	14
รูปที่ 8 ลักษณะรอยโรคผิวหนังอักเสบเป็นวงสีแดง ขนร่วงและมีสะเก็ดเกิดจากเชื้อราผิวหนัง <i>M. canis</i>	17

การใช้ยาสมุนไพรกับโรคผิวหนังในสัตว์เลี้ยง

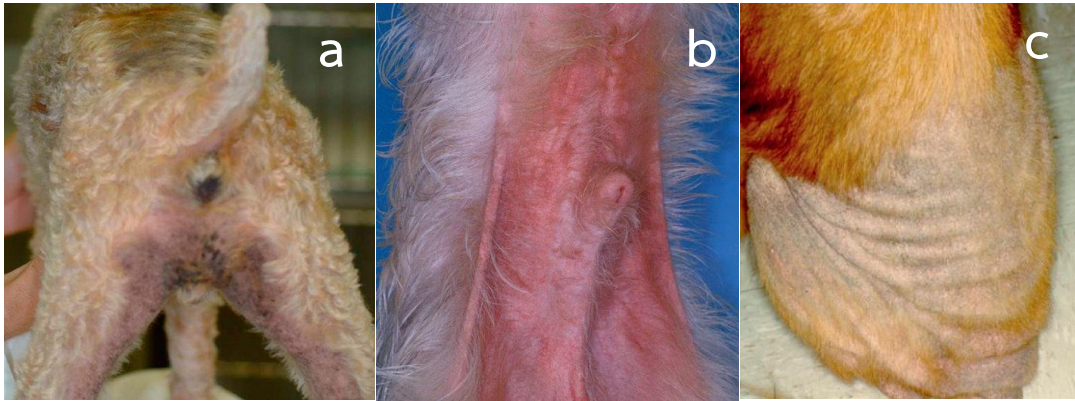
การเกาเป็นสัญญาณหนึ่งที่อาจบ่งบอกถึงปัญหาของผิวหนัง ซึ่งเจ้าของสัตว์สามารถสังเกตเห็นได้ง่ายเมื่อสัตว์มีอาการคัน ขณะที่สัตว์สุขภาพผิวหนังปกติจะไม่เกา แต่ก็มีโรคผิวหนังหลายโรคที่ไม่มีอาการคัน และจะมีลักษณะอาการอื่นๆ ปรากฏ อาการแสดง (medical sign) ที่พบได้โดยทั่วไปเมื่อสัตว์มีความผิดปกติของผิวหนัง คือ อาการคัน, ขนร่วง, ผิวหนังเป็นตุ่มหรือผื่นแดง, ผิวหนังมีลักษณะบวมหรือเป็นก้อน อาจมีลักษณะแข็งหรือนุ่ม, มีสะเก็ดรังแคบนผิวหนัง, ผิวหนังเป็นตุ่มหนองหรือมีแผลหนอง, ผิวหนังมีการหนาตัวหรือสีเข้มขึ้น เป็นต้น ซึ่งไม่จำเป็นต้องพบทุกอาการร่วมกัน ขึ้นกับสาเหตุของโรคนั้นๆ โรคผิวหนังในสัตว์เลี้ยงสามารถเกิดขึ้นได้จากหลายปัจจัย เช่น พันธุกรรม, การขาดสารอาหาร, ปรสิตร่างกาย, ภาวะภูมิแพ้และความผิดปกติของฮอร์โมนและระบบประสาท เป็นต้น ในการซักประวัติและการวินิจฉัยโรคของสัตว์แพทย์หากพิจารณาถึงปัจจัยเหล่านี้จะช่วยให้เข้าใจถึงกลไกการเกิดโรค (Pathogenesis) ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของผิวหนังได้ดียิ่งขึ้น ความผิดปกติของผิวหนังถือเป็นกระบวนการของการเกิดโรคอย่างหนึ่งและบ่งบอกถึงความไม่สมดุลของกระบวนการเผาผลาญ (metabolic imbalance) ของร่างกายบางอย่าง ดังนั้นการรักษาจึงไม่ควรมุ่งรักษาที่ผิวหนังเพียงอย่างเดียว ต้องรักษาเนื้อเยื่อและอวัยวะที่เกี่ยวข้องร่วมกันไปด้วย

โรคผิวหนังหลายโรคสามารถพบได้ในสัตว์เลี้ยง แต่จะขอกกล่าวถึงเฉพาะโรคที่พบได้บ่อยและสามารถเตรียมยาสมุนไพรในการบรรเทาหรือรักษาได้เอง โดยโรคและอาการของโรคที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้เป็นเพียงลักษณะและอาการเด่นของโรคเท่านั้น ซึ่งพอจะช่วยให้เจ้าของสัตว์หรือผู้ดูแลสัตว์สังเกตถึงความผิดปกติที่ผิวหนังของสัตว์เลี้ยงของตนได้ และหลังจากนั้นควรพาสัตว์เลี้ยงไปตรวจและวินิจฉัยโรคกับสัตวแพทย์เพื่อจะได้วางแผนการรักษาและจัดการกับโรคต่อไป ส่วนการใช้ยาสมุนไพรนั้น สามารถใช้เพื่อส่งเสริมการรักษาร่วมกับยาแผนปัจจุบันได้ตามคำแนะนำของสัตวแพทย์ ในปัจจุบันมีการศึกษาสมุนไพรหลายชนิดพบว่ามียุทธในการต้านการอักเสบและต้านเชื้อจุลินทรีย์ที่ก่อโรคผิวหนังได้ดี แต่การศึกษาทางคลินิกยังมีข้อมูลไม่มากนัก ดังนั้นการรักษาโรคผิวหนังด้วยยาสมุนไพรอาจมีข้อจำกัดและประสิทธิภาพของการรักษาอาจไม่เทียบเท่ายาแผนปัจจุบัน ซึ่งอาจต้องใช้ระยะเวลาการรักษานาน 1-2 เดือนหรือนานกว่านั้นและการตอบสนองต่อยาของสัตว์แต่ละตัวจะแตกต่างกันออกไป ขึ้นกับสาเหตุ, ความรุนแรงของโรคและโรคแทรกซ้อนอื่นๆ รวมถึงอายุ, เพศ, สายพันธุ์และสถานะทางสุขภาพโดยรวมของสัตว์ด้วย

1. โรคผิวหนังอักเสบจากการแพ้ น้ำลายหมัด (Fleabite allergic dermatitis)

เป็นภาวะภูมิแพ้น้ำลายหมัดที่ก่อให้เกิดอาการคันชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นปฏิกิริยาภูมิแพ้หรือภูมิไวเกินชนิดที่ 1 (Immediate hypersensitivity หรือ Cell-mediated hypersensitivity) ที่ตอบสนองต่อโปรตีนหลายชนิดที่อยู่ในน้ำลายของหมัด พบได้ทั้งในสุนัขและแมว ในสุนัขจะพบได้ทุกสายพันธุ์และพบได้มากในช่วงอายุ 1-3 ปี เมื่อหมัดดูดเลือดจากผิวหนังของสัตว์ หมัดจะปล่อยน้ำลายเข้าไปในผิวหนังชั้นนอกหรือหนังกำพร้า (epidermis) และกระตุ้นให้เกิดภาวะภูมิแพ้ในตำแหน่งนั้น เริ่มจากมีอาการบวม (edema) และตุ่มนูนแดง (erythematous papule) สุนัขจะมีอาการคันและพบรอยโรคในตำแหน่งแนวสันหลัง, หาง และฝีเย็บ (perineum) ในบางรายอาจพบที่ขา, คอ และส่วนหัว จากนั้นรอยโรคอาจเปลี่ยนไป เช่น ขนร่วง ซึ่งอาจจะสมมาตรกันทั้งสองข้าง (symmetrical), มีรอยเกา (excoriation), ผิวหนังด้านหนา (lichenification) และผิวหนังมีการสะสมรังควัน

มากขึ้น (hyperpigmentation) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ความรุนแรงของรอยโรคจะขึ้นกับระดับความรุนแรงของอาการคันและการเกาผิวหนังของสัตว์ ส่วนในแมวอาการอาจต่างจากสุนัข โดยส่วนใหญ่จะพบผิวหนังนูนแบบมีสะเก็ด (crusted papules), ขนร่วงแบบสมมาตร, ผิวหนังเป็นแผ่นแดง (eosinophilic plaque) และแกรนูโลมาแบบเป็นแนวยาว (linear granuloma) เป็นต้น

รูปที่ 1 รอยโรคผิวหนังอักเสบจากการแพ้ น้ำลายหมัดในสุนัข ซึ่งพบลักษณะผิวหนังแดงและหนาตัว บริเวณรอบก้น (a), หน้าท้อง (b) และสันหลังส่วนท้อง (c) (ที่มา : Miller WH, Griffin CE, Campbell KL, 2013)

2. โรคผิวหนังเนื่องมาจากเห็บ (Tick infestation)

เห็บที่สามารถพบได้บนตัวสุนัขในประเทศไทยคือเห็บสุนัขสีน้ำตาล (Brown dog tick; *Rhipicephalus sanguineus*) ซึ่งเป็นเห็บในกลุ่มเห็บแข็ง (hard tick) เห็บตัวเมียที่ดูดเลือดจนเพียงพอแล้ว จะมีขนาดตัวขยายใหญ่และจะร่วงลงจากตัวสุนัขและวางไข่ในสิ่งแวดล้อม เมื่อไข่ฟักแล้วตัวอ่อนของเห็บจะขึ้นมาดูดเลือดบนตัวสุนัขจนเพียงพอแล้วร่วงลงไปลอกคราบและจะกลับขึ้นมาใหม่ และจะดูดเลือดและร่วงลงไปลอกคราบอีกครั้งก่อนจะโตเต็มวัย เห็บจะฝังส่วนของ Hypostome ซึ่งเป็นส่วนของปากที่มีลักษณะเป็นหนามลงไปบนชั้นผิวหนังของสัตว์เพื่อยึดผิวหนังเอาไว้ ก่อนจะดูดเลือดสุนัข รอยโรคที่พบจะเป็นลักษณะผิวหนังมีสีแดงและเป็นตุ่มนูนบริเวณที่เห็บกัด สุนัขจะมีอาการคัน ซึ่งเกิดจากการตอบสนองของภูมิคุ้มกันต่อน้ำลายและ Hypostome ของเห็บในชั้นผิวหนัง

รูปที่ 2 รอยโรคผิวหนังอักเสบเป็นตุ่มสีแดงบริเวณจุดที่เห็บกัด (ที่มา : Miller WH, Griffin CE, Campbell KL, 2013)

การใช้สมุนไพรในการรักษาโรคผิวหนังอักเสบจากการแพ้ น้ำลายหมัดและโรคผิวหนังเนื่องมาจากเห็บ

การรักษาผิวหนังอักเสบจากการแพ้ น้ำลายหมัดด้วยสมุนไพรนั้น จะเน้นการรักษาอาการแพ้และอาการคัน ร่วมกับการกำจัดหมัดออกจากตัวสัตว์ นอกจากนี้ต้องมีการดูแลสุขภาพผิวหนังของสัตว์ให้ดีอยู่เสมอ เช่น การอาบน้ำและให้อาหารที่บำรุงขนและผิวหนัง เป็นต้น ส่วนการรักษาผิวหนังเนื่องมาจากเห็บจะคล้ายกับการรักษาโรคผิวหนังอักเสบจากการแพ้ น้ำลายหมัด เนื่องจากเป็นสาเหตุของโรคมาจากปรสิตภายนอกเช่นเดียวกัน และมีกลไกการเกิดโรคคล้ายกัน แต่จะเน้นการใช้ยาเฉพาะที่มากกว่า เพราะรอยโรคมักเกิดเฉพาะบริเวณที่เห็บดูดเลือด

ยาใช้ภายนอก (External use)

1) ขมิ้นชัน (*Curcuma longa*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ลดการอักเสบของผิวหนังและมีส่วนช่วยบำรุงผิวหนังได้ด้วย

การเตรียมยา: สามารถเตรียมได้โดยการใช้เหง้าแก่สดล้างให้สะอาดแล้วหั่นเป็นแว่น ตากให้แห้งแล้วนำมาเตรียมเป็นยาน้ำมัน (oil infusion) หรือทิงเจอร์

การใช้ยา: ทาบางๆ ให้ทั่วบริเวณที่เป็นรอยโรค วันละ 2-3 ครั้ง

2) ว่านหางจระเข้ (*Aloe vera*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ในการบรรเทาอาการอักเสบและทำให้ผิวหนังอ่อนตัวลง

การเตรียมยา : ใช้ใบสดที่แก่เต็มที่ แกะเปลือกด้านนอกและล้างยางสีเหลืองออกให้หมด ใช้เฉพาะส่วนที่เป็นวุ้นใส สามารถใช้ได้ทั้งแบบสดและการเตรียมเป็นทิงเจอร์

การใช้ยา : ทายาบริเวณที่เป็นรอยโรค วันละ 2-3 ครั้ง

3) กานพลู (*Syzygium aromaticum*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ลดการอักเสบและคันของผิวหนัง

การเตรียมยา : ใช้ดอกแห้งเตรียมเป็นยาน้ำมัน (oil infusion) หรือใช้น้ำมันกานพลู (Clove oil) ที่ได้จาก การสกัด

การใช้ยา : ทาบางๆ ในบริเวณที่เป็นรอยโรค วันละ 2-3 ครั้ง

4) เสลดพังพอนตัวเมีย (*Clinacanthus nutans*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบและต้านอนุมูลอิสระ

การเตรียมยา : ใช้ใบสดที่ไม่แก่หรืออ่อนเกินไป ล้างให้สะอาด ตากให้แห้งและบดให้ละเอียด จากนั้นเตรียมเป็นยาทิงเจอร์

การใช้ยา : ทาให้ทั่วบริเวณที่เป็นรอยโรค วันละ 2-3 ครั้ง

5) สะเดา (*Azadirachta indica*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ในการกำจัดเห็บและหมัดบนตัวสัตว์

การเตรียมยา: สามารถใช้น้ำมันสะเดาที่สกัดจากเมล็ด (Neem oil) ผสมลงในแชมพูสำหรับอาบน้ำด้วยการผสมน้ำมันสะเดา 25 มิลลิลิตรกับแชมพู 400 มิลลิลิตร หรือใช้ใบและเนื้อในเมล็ดมาสกัดด้วยน้ำ แล้วเตรียมเป็นสเปรย์ยา โดยใช้สมุนไพร 100 กรัมใส่น้ำ 1 ลิตร แล้วนำไปตั้งไฟอ่อนๆ 5 นาที รอให้เย็น กรองด้วยผ้าขาวบางพับหลายๆ ชั้น แล้วบรรจุในขวดสเปรย์

การใช้ยา:

แชมพู: อาบน้ำให้สุนัข ชโลมแชมพูให้ทั่วแล้วพักไว้ 15-20 นาที แล้วล้างออกด้วยน้ำสะอาด สัปดาห์ละ 1 ครั้ง

สเปรย์ยา: ฉีดใส่ตัวเห็บและหมัด และผิวหนังรอบๆ ใ้ทั่ว

6) ชะเอมเทศ (*Glycyrrhiza glabra*)

มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบ

การเตรียมยา: นำรากสดมาล้างน้ำให้สะอาดแล้วหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ตากให้แห้งและบดเป็นผง เตรียมเป็นทิงเจอร์ (นิยมใช้ 30-35% Ethanol เป็นตัวทำละลาย, อัตราส่วนผงยาต่อตัวทำละลาย 1:2-1:3)

การใช้ยา: ทาบริเวณผิวหนังที่มีรอยโรคให้ทั่ว วันละ 3-4 ครั้ง

ยาใช้ทั่วระบบ (Systemic use)

1) ฟ้าทะลายโจร (*Andrographis paniculate*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบ

การเตรียมยา : นำใบสดที่ไม่แก่หรืออ่อนเกินไปมาล้างให้สะอาดแล้วตากให้แห้ง จากนั้นบดให้เป็นผง แล้วเตรียมยาผงในรูปแบบแคปซูลหรือยาเม็ด หรือสกัดเป็นสารสกัด, ชาชง (ใช้ยาผงแห้ง 2.5-10 กรัม ชงกับน้ำร้อน 200 มิลลิลิตร) และทิงเจอร์

การใช้ยา :

ยาผงแห้ง : ใช้ยาในขนาด 25-300 มิลลิกรัม/กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

สารสกัด : ชนิดเม็ด (100 มิลลิกรัม ประกอบด้วย 5% andrographolide และ deoxyandrographolide) ใช้ยาในขนาด 1/4 - 1/9 เม็ด, แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

ชาชง : ใช้ยา 50-100 มิลลิลิตร/10 กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

ทิงเจอร์ : เจอจางด้วยน้ำสะอาดให้เป็นทิงเจอร์ 30% แล้วใช้ยาในขนาด 0.5-1.5 มิลลิลิตร/น้ำหนัก 10 กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

2) ชะเอมเทศ (*Glycyrrhiza glabra*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบ

การเตรียมยา : นำรากสดมาล้างน้ำให้สะอาดแล้วหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ตากให้แห้งและบดเป็นผง สามารถใช้แบบยาผงแห้งบรรจุแคปซูลหรือยาเม็ด, รูปแบบชาชง (ใช้ยาผงแห้ง 5-30 กรัม ชงกับน้ำร้อน 200 มิลลิลิตร) และทิงเจอร์ (นิยมใช้ 30-35% Ethanol เป็นตัวทำละลาย, อัตราส่วนผงยาต่อตัวทำละลาย 1:2-1:3)

การใช้ยา :

ยาผงแห้ง : ใช้ยาในขนาด 25-300 มิลลิกรัม/กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

ชาชง : ใช้ยา 50-100 มิลลิลิตร/10 กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

ทิงเจอร์ : ใช้ยา 0.5-1.0 มิลลิลิตร/10 กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

3) ขมิ้นชัน (*Curcuma longa*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบและต้านอนุมูลอิสระ

การเตรียมยา : ใช้เหง้าแก่สดล้างให้สะอาดแล้วหั่นเป็นแว่น ตากให้แห้งแล้วบดเป็นผง สามารถใช้ในรูปแบบยาผงแห้งบรรจุแคปซูลหรือยาเม็ดและรูปแบบทิงเจอร์ (นิยมใช้ 45-60% Ethanol เป็นตัวทำละลาย, อัตราส่วนผงยาต่อตัวทำละลาย 1:2-1:3) นอกจากนี้ยังสามารถเตรียมเป็นยาต้มได้ โดยใช้สมุนไพร 5-30 กรัมต้มในน้ำเดือด 200 มิลลิลิตร นาน 10-20 นาที

การใช้ยา :

ยาผงแห้ง : ใช้ยาในขนาด 50-600 มิลลิกรัม/กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

ยาทิงเจอร์ : ใช้ยา 0.5-1.0 มิลลิลิตร/10 กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

ยาต้ม : ใช้ยา 50-100 มิลลิลิตร/10 กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

3. โรคขี้เรื้อนแห้ง (Sarcoptic mange)

โรคขี้เรื้อนแห้งเป็นโรคติดต่อในสุนัขและแมว เกิดจากไร *Sarcoptes scabiei* var. *canis* ไรจะมีการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ และต่อเนื่อง โดยสัตว์จะเกิดภูมิไวเกิน (hypersensitivity) ต่อตัวไรและสารคัดหลั่งที่ไรปล่อยออกมา ทำให้เกิดอาการคันผิวหนัง โดยรอยโรคเริ่มแรกจะพบตุ่มนูนสีแดง (erythematous papule) และสะเก็ดสีเทา-เหลือง ซึ่งจะพบที่ปลายใบหู, ข้อศอก, ข้อเท้า และผิวหนังด้านล่างของช่องท้อง จนในที่สุดจะเกิดแบบกระจายที่ผิวหนังทั่วร่างกายตามมา สัตว์จะคันเพิ่มขึ้นและคันอย่างต่อเนื่อง การเกาจะทำให้ผิวหนังเกิดความเสียหาย โดยจะพบการขนร่วงและทำให้เกิดแผลจากการเกาอย่างรุนแรง นอกจากนี้ไรสามารถติดต่อกับคนและทำให้เกิดรอยโรคที่ผิวหนังของผู้ที่ใกล้ชิดสัตว์หรือเจ้าของสัตว์ได้

รูปที่ 3 รอยโรคผิวหนังอักเสบ, ผิวหนังแดง, ขนร่วงและมีสะเก็ดรังแค บริเวณใบหน้าและใบหูของสุนัขที่เป็นโรคขี้เรื้อนแห้งแบบเรื้อรัง (ที่มา : Miller WH, Griffin CE, Campbell KL, 2013)

4. โรคขี้เรื้อนเปียก (Demodicosis)

โรคขี้เรื้อนเปียกเกิดจากไรขี้เรื้อนในสกุล *Demodex* ชนิดที่สำคัญในสุนัขคือ *Demodex canis* ไรชนิดนี้จะอาศัยอยู่ในรูขุมขน (hair follicles) แต่บางครั้งก็สามารถพบได้ในต่อมไขมันที่ผิวหนัง ตัวไรจะกินเศษเซลล์ภายในรูขุมขนและต่อมไขมัน สามารถพบไรขี้เรื้อนเปียกได้จำนวนเล็กน้อยในสุนัขปกติ แต่เมื่อสุนัขมีภาวะภูมิคุ้มกันลดลงหรือภูมิคุ้มกันถูกกดจะทำให้ไรเพิ่มจำนวนขึ้นและก่อให้เกิดโรคขึ้น นอกจากนี้โรคผิวหนังอักเสบเป็นหนองจากการติดเชื้อแบคทีเรียก็สามารถทำให้ไรเพิ่มจำนวนได้เช่นกัน ซึ่งสามารถพบโรคขี้เรื้อนเปียกในสุนัขได้สองลักษณะ คือ

1) การเกิดโรคเฉพาะตำแหน่ง (Localized demodicosis) พบได้บ่อยในสุนัขที่มีอายุน้อย (3-11 เดือน) จะพบรอยโรคตำแหน่งเดียวถึงหลายตำแหน่ง พบได้บ่อยในตำแหน่งใบหน้าและขาหน้า ผิวหนังจะมีสะเก็ดรังแค (Scale), ขนบางและขนร่วง หรือขนร่วงร่วมกับผิวหนังอักเสบแดง

2) การเกิดโรคแบบกระจายที่ผิวหนังทั่วตัว (Generalized demodicosis) ซึ่งมีลักษณะและอาการของโรคคล้ายกับการเกิดโรคเฉพาะตำแหน่ง เพียงแต่รอยโรคนั้นกระจายทั่วทั้งตัวของสัตว์

รูปที่ 4 รอยโรคผิวหนังอักเสบ, มีขนร่วง, สะเก็ดรังแคและสะเก็ดแผลบริเวณใบหน้า (a) และรอยโรคขนร่วงร่วมกับผิวหนังหนาตัวบริเวณขาหน้าในสุนัขที่เป็นโรคซีเรื้อนเปียกแบบทั่วตัว (b) (ที่มา : Miller WH, Griffin CE, Campbell KL, 2013)

การใช้สมุนไพรในการรักษาโรคซีเรื้อนแห้งและโรคซีเรื้อนเปียก

การรักษาโรคซีเรื้อนในสัตว์เลี้ยงทั้งสองโรคนี้ด้วยยาสมุนไพรนั้น ใช้วิธีการรักษาที่คล้ายกันเนื่องจากมีสาเหตุมาจากตัวไร ซึ่งเป็นปรสิตภายนอกในกลุ่มเดียวกัน แต่การรักษาซีเรื้อนเปียกจะใช้เวลาในการรักษานานกว่าและมักกลับมาเป็นซ้ำ เนื่องจากไรชนิดนี้พบได้ในสัตว์เลี้ยงสุขภาพปกติแต่จะเกิดโรคเมื่อสัตว์อ่อนแอและภูมิคุ้มกันลดลง การรักษจะเป็นการลดอาการอักเสบและคันของผิวหนัง, การกำจัดปรสิตออกไป, การดูแลแผลที่อาจเกิดขึ้นพร้อมกับป้องกันการติดเชื้อแบคทีเรียแทรกซ้อนและเสริมภูมิคุ้มกันให้กับสัตว์เลี้ยง ซึ่งอาจต้องใช้ร่วมกับยาแผนปัจจุบัน

ยาใช้ภายนอก (External use)

1) ขมิ้นชัน (*Curcuma longa*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบของผิวหนังและมีส่วนช่วยบำรุงผิวหนังได้ด้วย

การเตรียมยา : สามารถเตรียมได้โดยการใช้เหง้าแก่สดล้างให้สะอาดแล้วหั่นเป็นแว่น ตากให้แห้งแล้วนำมาเตรียมเป็นยาน้ำมัน (oil infusion) หรือทิงเจอร์

การใช้ยา : ทาบางๆ ให้ทั่วบริเวณที่เป็นรอยโรค วันละ 2-3 ครั้ง

2) ว่านหางจระเข้ (*Aloe vera*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ในการบรรเทาการอักเสบและทำให้ผิวหนังอ่อนตัวลง

การเตรียมยา : ใช้ใบสดที่แก่เต็มที่ แกะเปลือกด้านนอกและล้างยางสีเหลืองออกให้หมด ใช้เฉพาะส่วนที่เป็นวุ้นใส สามารถใช้ได้ทั้งแบบสดและการเตรียมเป็นทิงเจอร์

การใช้ยา : นำยาที่เตรียมได้ทาบริเวณที่เป็นรอยโรค วันละ 2-3 ครั้ง

3) กานพลู (*Syzygium aromaticum*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบ, อาการคันของผิวหนัง และมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย

การเตรียมยา : ใช้ดอกแห้งเตรียมเป็นยาน้ำมัน (oil infusion) หรือใช้น้ำมันกานพลู (Clove oil) ที่ได้จาก การสกัด

การใช้ยา : ทาบางๆ ในบริเวณที่เป็นรอยโรค วันละ 2-3 ครั้ง

4) เสลดพังพอนตัวเมีย (*Clinacanthus nutans*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบและต้านอนุมูลอิสระ

การเตรียมยา : ใช้ใบสดที่ไม่แก่หรืออ่อนเกินไป ล้างให้สะอาดแล้วตากให้แห้งและบดให้ละเอียดจากนั้นเตรียมเป็นยาทิงเจอร์

การใช้ยา : ทาให้ทั่วบริเวณที่เป็นรอยโรค วันละ 2-3 ครั้ง

5) ขะเอมเทศ (*Glycyrrhiza glabra*)

มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบ

การเตรียมยา: นำรากสดมาล้างน้ำให้สะอาดแล้วหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ตากให้แห้งและบดเป็นผง เตรียมเป็นทิงเจอร์ (นิยมใช้ 30-35% Ethanol เป็นตัวทำละลาย, อัตราส่วนผงยาต่อตัวทำละลาย 1:2-1:3)

การใช้ยา: ทาบริเวณผิวหนังที่มีรอยโรคให้ทั่ว วันละ 3-4 ครั้ง

ยาใช้ทั่วระบบ (Systemic use)

1) ฟ้าทะลายโจร (*Andrographis paniculate*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบและมีฤทธิ์เสริมภูมิคุ้มกัน

การเตรียมยา : นำใบสดที่ไม่แก่หรืออ่อนเกินไปมาล้างให้สะอาดแล้วตากให้แห้ง จากนั้นบดให้เป็นผง แล้วเตรียมยาผงในรูปแบบแคปซูลหรือยาเม็ด หรือสกัดเป็นสารสกัด, ชาชง (ใช้ยาผงแห้ง 2.5-10 กรัม ชงกับน้ำร้อน 200 มิลลิลิตร) และทิงเจอร์

การใช้ยา :

ยาผงแห้ง : ใช้ยาในขนาด 25-300 มิลลิกรัม/กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

สารสกัด : ชนิดเม็ด (100 มิลลิกรัม ประกอบด้วย 5% andrographolide และ deoxyandrographolide) ใช้ยาในขนาด 1/4 - 1/9 เม็ด, แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

ชาชง : ใช้ยา 50-100 มิลลิลิตร/10 กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

ทิงเจอร์ : เจือจางด้วยน้ำสะอาดให้เป็นทิงเจอร์ 30% แล้วใช้ยาในขนาด 0.5-1.5 มิลลิลิตร/10 กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

2) ชะเอมเทศ (*Glycyrrhiza glabra*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบ

การเตรียมยา : นำรากสดมาล้างน้ำให้สะอาดแล้วหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ตากให้แห้งและบดเป็นผง สามารถใช้ในรูปยาผงแห้งบรรจุแคปซูลหรือยาเม็ด, รูปแบบชาชง (ใช้ยาผงแห้ง 5-30 กรัม ชงกับน้ำร้อน 200 มิลลิลิตร) และทิงเจอร์ (นิยมใช้ 30-35% Ethanol เป็นตัวทำละลาย, อัตราส่วนผงยาต่อตัวทำละลาย 1:2-1:3)

การใช้ยา :

ยาผงแห้ง : ใช้ยาในขนาด 25-300 มิลลิกรัม/กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

ชาชง : ใช้ยา 50-100 มิลลิลิตร/10 กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

ทิงเจอร์ : ใช้ยา 0.5-1.0 มิลลิลิตร/10 กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

3) ขมิ้นชัน (*Curcuma longa*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบและต้านอนุมูลอิสระ

การเตรียมยา : ใช้เหง้าแก่สดล้างให้สะอาดแล้วหั่นเป็นแว่น ตากให้แห้งแล้วบดเป็นผง สามารถใช้ในรูปยาผงแห้งบรรจุแคปซูลหรือยาเม็ดและรูปแบบทิงเจอร์ (นิยมใช้ 45-60% Ethanol เป็นตัวทำละลาย, อัตราส่วนผงยาต่อตัวทำละลาย 1:2-1:3) นอกจากนี้ยังสามารถเตรียมเป็นยาต้มได้ โดยใช้สมุนไพร 5-30 กรัม ต้มในน้ำเดือด 200 มิลลิลิตร นาน 10-20 นาที

การใช้ยา :

ยาผงแห้ง : ใช้ยาในขนาด 50-600 มิลลิกรัม/กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

ยาทิงเจอร์ : ใช้ยา 0.5-1.0 มิลลิลิตร/10 กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

ยาต้ม : ใช้ยา 50-100 มิลลิลิตร/10 กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

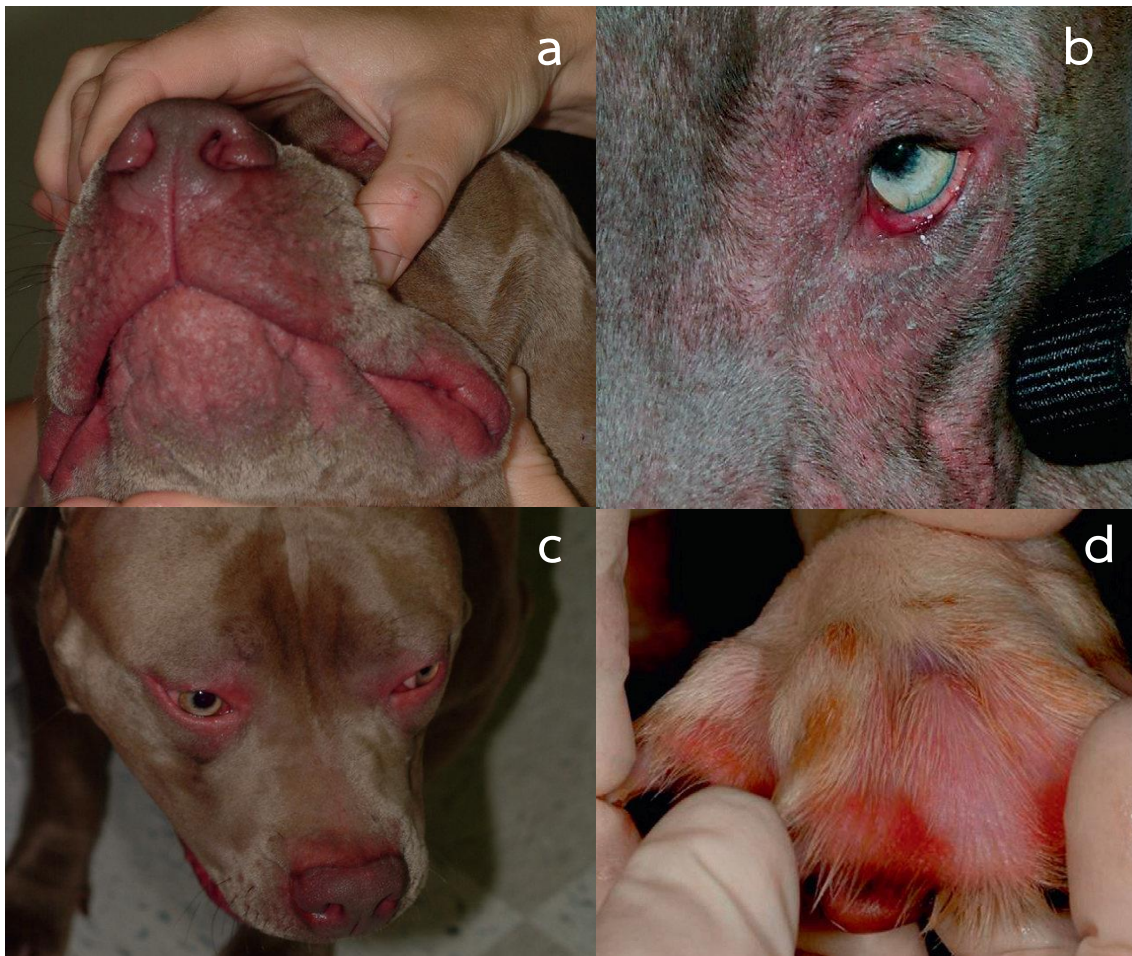
4) ยอ (*Morinda citrifolia*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ต้านอนุมูลและกระตุ้นภูมิคุ้มกัน

การเตรียมยา : ใช้ผลสุกล้างให้สะอาดแล้วคั้นเอาเฉพาะน้ำ

การใช้ยา : ใช้ยาขนาด 2-6 มิลลิลิตร/กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

5. โรคผื่นภูมิแพ้ผิวหนัง (Atopic dermatitis/Atopy)

รูปที่ 5 รอยโรคแบบเฉียบพลันที่ประกอบด้วยผิวหนังอักเสบเป็นสีแดงบริเวณรอบปากและจมูก (a), รอบตา (b) ใบหน้า (b,c) และง่ามเท้า (d) ของสุนัขที่เป็นโรคผื่นภูมิแพ้ผิวหนัง (ที่มา : Marsella R, 2013)

โรคผื่นภูมิแพ้ผิวหนัง (Atopic dermatitis) เป็นภาวะที่เกิดจากการตอบสนองของภูมิคุ้มกันในการสร้าง IgE antibodies เนื่องมาจากการแพ้สารก่อภูมิแพ้ (allergen) เช่น ฝุ่นละอองและละอองเกสรดอกไม้ ก่อให้เกิดการอักเสบของผิวหนัง โดยทั่วไปแล้วอาการของโรคจะเริ่มสังเกตเห็นเมื่อสัตว์อายุ 1-3 ปี อย่างไรก็ตามสามารถพบได้ในสัตว์อายุน้อย (ประมาณ 12 สัปดาห์) และสัตว์อายุมาก (ประมาณ 16 ปี) หากการแพ้เกิดจากละอองเกสรดอกไม้ การเกิดโรคมักเกิดเป็นฤดูกาล แต่สัตว์บางตัวสามารถแสดงอาการได้ตลอดเวลา อาการที่พบในสัตว์ ได้แก่ อาการคันที่ผิวหนัง ซึ่งระดับความรุนแรงจะขึ้นอยู่กับช่วงเวลาและแตกต่างกันในสัตว์แต่ละตัว, ผิวหนังมีสีแดง (erythema) และอาจพบการเปลี่ยนแปลงของผิวหนังเป็นสีเข้ม (hyperpigmentation) และผิวหนังหนา (lichenification) ซึ่งสามารถพบรอยโรคได้ที่ผิวหนังระหว่างนิ้ว, ใบหู, ฝ่าเท้า, ใบหน้า (รอบตาและริมฝีปาก) และรักแร้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังอาจพบขนร่วงบริเวณรอยโรคซึ่งขึ้นกับช่วงเวลาและความรุนแรงของการอักเสบ

การใช้สมุนไพรในการรักษาโรคผิวหนังแพ้อาหาร

ในการรักษาโรคผิวหนังแพ้อาหาร นอกจากจะลดการอักเสบและลดอาการคันจากภูมิแพ้ของผิวหนังแล้ว ต้องพยายามให้สัตว์หลีกเลี่ยงการสัมผัสกับสารก่อภูมิแพ้ร่วมกับการปรับสมดุลระบบภูมิคุ้มกัน สมุนไพรต่อไปนี้จะช่วยในการลดปฏิกิริยาภูมิคุ้มกันไวเกิน (hypersensitivity reactions) แต่การศึกษาสากลการออกฤทธิ์ในสิ่งมีชีวิตยังไม่ทราบแน่ชัด ซึ่งการใช้ยาสมุนไพรแบบเฉพาะที่มักได้ผลดี แต่การรักษาทั้งระบบ (systemic therapy) ก็เป็นสิ่งจำเป็นเช่นกัน

ยาใช้ภายนอก (External use)

1) ว่านหางจระเข้ (*Aloe vera*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบของผิวหนัง

การเตรียมยา : ใช้ใบสดที่แก่เต็มที่ แกะเปลือกด้านนอกและล้างยางสีเหลืองออกให้หมด ใช้เฉพาะส่วนที่เป็นวุ้นใส สามารถใช้ได้ทั้งแบบสดและการเตรียมเป็นทิงเจอร์

การใช้ยา : นำยาที่เตรียมได้ทาบริเวณที่เป็นรอยโรค วันละ 2-3 ครั้ง

2) กานพลู (*Syzygium aromaticum*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบ, อาการคันของผิวหนัง และมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย

การเตรียมยา : ใช้ดอกแห้งเตรียมเป็นยาน้ำมัน (oil infusion) หรือใช้น้ำมันกานพลู (Clove oil)

การใช้ยา : ทาบางๆ ในบริเวณที่เป็นรอยโรค วันละ 2-3 ครั้ง

3) เสลดพังพอนตัวเมีย (*Clinacanthus nutans*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบและต้านอนุมูลอิสระ

การเตรียมยา : ใช้ใบสดที่ไม่แก่หรืออ่อนเกินไป ล้างให้สะอาดแล้วตากให้แห้งและบดเป็นให้ละเอียด จากนั้นเตรียมเป็นยาทิงเจอร์ (อัตราส่วนของสมุนไพรต่อตัวทำละลาย 1:2-1:3)

การใช้ยา : ทาให้ทั่วบริเวณที่เป็นรอยโรค วันละ 2-3 ครั้ง

4) ชะเอมเทศ (*Glycyrrhiza glabra*)

มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบ

การเตรียมยา: นำรากสดมาล้างน้ำให้สะอาดแล้วหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ตากให้แห้งและบดเป็นผง เตรียมเป็นทิงเจอร์ (นิยมใช้ 30-35% Ethanol เป็นตัวทำละลาย, อัตราส่วนผงยาต่อตัวทำละลาย 1:2-1:3)

การใช้ยา: ทาบริเวณผิวหนังที่มีรอยโรคให้ทั่ว วันละ 3-4 ครั้ง

ยาใช้ทั่วระบบ (Systemic use)

1) ชะเอมเทศ (*Glycyrrhiza glabra*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบ

การเตรียมยา : นำรากสดมาล้างน้ำให้สะอาดแล้วหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ตากให้แห้งและบดเป็นผง สามารถใช้ในรูปยาผงแห้งบรรจุแคปซูลหรือยาเม็ด, รูปแบบชาชง (ใช้ยาผงแห้ง 5-30 กรัม ชงกับน้ำร้อน 200 มิลลิลิตร) และทิงเจอร์ (นิยมใช้ 30-35% Ethanol เป็นตัวทำละลาย, อัตราส่วนผงยาต่อตัวทำละลาย 1:2-1:3)

การใช้ยา :

ยาผงแห้ง : ใช้ยาในขนาด 25-300 มิลลิกรัม/กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

ชาชง : ใช้ยา 50-100 มิลลิลิตร/10 กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

ทิงเจอร์ : ใช้ยา 0.5-1.0 มิลลิลิตร/10 กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

2) ขมิ้นชัน (*Curcuma longa*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบและต้านอนุมูลอิสระ

การเตรียมยา : ใช้เหง้าแก่สดล้างให้สะอาดแล้วหั่นเป็นแว่น ตากให้แห้งแล้วบดเป็นผง สามารถใช้ในรูปแบบยาผงแห้งบรรจุแคปซูลหรือยาเม็ดและรูปแบบทิงเจอร์ (นิยมใช้ 45-60% Ethanol เป็นตัวทำละลาย, อัตราส่วนผงยาต่อตัวทำละลาย 1:2-1:3) นอกจากนี้ยังสามารถเตรียมเป็นยาต้มได้ โดยใช้สมุนไพร 5-30 กรัม ต้มในน้ำเดือด 200 มิลลิลิตร นาน 10-20 นาที

การใช้ยา :

ยาผงแห้ง : ใช้ยาในขนาด 50-600 มิลลิกรัม/กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

ยาทิงเจอร์ : ใช้ยา 0.5-1.0 มิลลิลิตร/10 กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

ยาต้ม : ใช้ยา 50-100 มิลลิลิตร/10 กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

3) ยอ (*Morinda citrifolia*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ต้านอนุมูลและปรับสมดุลภูมิคุ้มกัน

การเตรียมยา : ใช้ผลสุกล้างให้สะอาดแล้วคั้นเอาเฉพาะน้ำ

การใช้ยา : ใช้ยาขนาด 2-6 มิลลิลิตร/กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

6. โรคผิวหนังอักเสบเนื่องมาจากมาลาสซีเซีย (*Malassezia dermatitis*)

โรคผิวหนังอักเสบเนื่องมาจากมาลาสซีเซียเป็นโรคที่เกิดจากเชื้อยีสต์ *Malassezia pachydermatis* ซึ่งเป็นเชื้อประจำถิ่นที่พบในช่องหูและผิวหนังของสุนัขและเป็นเชื้อฉวยโอกาส ซึ่งสามารถพบเชื้อในรอยโรคของโรคผิวหนังแพ้ผิวหนัง (Atopy) หรือบริเวณที่มีความผิดปกติในการสร้างเคอราติน (keratin) ของผิวหนัง และพบได้บ่อยหลังการรักษาโรคด้วยยาปฏิชีวนะและการใช้ร่วมกันระหว่างยาปฏิชีวนะและ Glucocorticoid ซึ่งจะพบรอยโรคมีลักษณะผิวหนังมีสีแดง (erythematous), เหลืองหรือเทา, มีสีเข้มขึ้น (hyperpigmentation), ขนร่วงและมีไขมันเยิ้ม สัตว์จะแสดงอาการคันมากและเกาจนอาจเกิดการบาดเจ็บของผิวหนัง

รูปที่ 6 รอยโรคผิวหนังอักเสบเป็นสีแดง, มีไขมันเยิ้มและขรุขระบริเวณคอของสุนัข ในโรคผิวหนังอักเสบ เนื่องมาจากมาลาซีเซีย (ที่มา : Miller WH, Griffin CE, Campbell KL, 2013)

7. โรคผิวหนังชั้นนอกอักเสบเป็นหนอง (Superficial pyoderma)

โรคผิวหนังชั้นนอกอักเสบเป็นหนองเป็นโรคที่เกิดจากการติดเชื้อแบคทีเรียที่ผิวหนังชั้นสตราตัมคอร์เนียม (stratum corneum) ซึ่งเป็นชั้นนอกสุด โดยเชื้อแบคทีเรียที่เป็นสาเหตุที่พบได้บ่อย คือ Coagulase positive *Staphylococcus intermedius* ส่วนเชื้ออื่นๆ ได้แก่ *S. aureus* และ *S. hyicus* ในสุนัขมักเป็นโรคที่เกิดแทรกซ้อนจากการเปลี่ยนแปลงของผิวหนัง ทำให้เกิดการเจริญเติบโตและเพิ่มจำนวนของแบคทีเรียก่อโรค สารหลายชนิดที่แบคทีเรียสร้างขึ้นมาก่อให้เกิดการอักเสบของผิวหนังชั้นนอก (epidermis) สาเหตุโน้มนำที่ทำให้ผิวหนังติดเชื้อแบคทีเรียที่พบได้บ่อย เช่น ปรสิตร่างนอก, ภาวะภูมิไวเกิน (hypersensitivity) และความผิดปกติของต่อมไร้ท่อบางชนิด (endocrinopathies) สัตว์มักมีอาการคัน, ผิวหนังแดงหรือมีสีเข้ม, มีหนองและเศษสะเก็ดของหนองที่แห้งติดขอบแผล ตำแหน่งที่มักพบรอยโรค ได้แก่ ผิวหนังส่วนที่มีขนน้อยบริเวณขาหนีบและหน้าท้อง

รูปที่ 7 รอยโรคตุ่มหนอง (pustules) บริเวณหน้าท้องของลูกสุนัข ซึ่งเกิดจากการติดเชื้อเชื้อแบคทีเรีย (ที่มา : Lloyd D, 2013)

การใช้สมุนไพรในการรักษาโรคผิวหนังอักเสบเนื่องมาจากมาลาสซีเซียและโรคผิวหนังชั้นนอกอักเสบเป็นหนอง

เนื่องจากโรคผิวหนังอักเสบเนื่องมาจากมาลาสซีเซียและโรคผิวหนังชั้นนอกอักเสบเป็นหนองมีลักษณะของโรคที่คล้ายกัน คือ ผิวหนังชั้นนอกอักเสบ เพียงแต่เกิดจากสาเหตุที่เป็นเชื้อจุลินทรีย์คนละกลุ่ม ในการรักษาจะเป็นการใช้สมุนไพรที่มีฤทธิ์ต้านเชื้อจุลินทรีย์ ซึ่งส่วนใหญ่จะต้านได้ทั้งเชื้อแบคทีเรียและเชื้อยีสต์พร้อมทั้งมีฤทธิ์ในการลดการอักเสบได้ด้วย

ยาใช้ภายนอก (External use)

1) ว่านหางจระเข้ (*Aloe vera*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบของผิวหนัง

การเตรียมยา : ใช้ใบสดที่แก่เต็มที่ แกะเปลือกด้านนอกและล้างยางสีเหลืองออกให้หมด ใช้เฉพาะส่วนที่เป็นวุ้นใส สามารถใช้ได้ทั้งแบบสดและการเตรียมเป็นทิงเจอร์

การใช้ยา : นำยาที่เตรียมได้ทาบริเวณที่เป็นรอยโรค วันละ 2-3 ครั้ง

2) กานพลู (*Syzygium aromaticum*)

สรรพคุณ : ใช้มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบ, อาการคันของผิวหนัง และมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย, เชื้อรา และยีสต์

การเตรียมยา : ใช้ดอกแห้งเตรียมเป็นยาน้ำมัน (oil infusion) หรือใช้น้ำมันกานพลู (Clove oil)

การใช้ยา : ทาบางๆ ในบริเวณที่เป็นรอยโรค วันละ 2-3 ครั้ง

3) สะเดา (*Azadirachta indica*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย, เชื้อรา และยีสต์

การเตรียมยา : สามารถใช้น้ำมันสะเดาที่สกัดจากเมล็ด (Neem oil) ผสมลงในแชมพูสำหรับอาบน้ำ ด้วยการผสมน้ำมันสะเดา 25 มิลลิลิตร กับแชมพู 400 มิลลิลิตร หรือใช้ใบและเนื้อในเมล็ดมาสกัดด้วยน้ำ แล้วเตรียมเป็นสเปรย์ยา โดยใช้สมุนไพร 100 กรัมใส่น้ำ 1 ลิตร แล้วนำไปตั้งไฟอ่อนๆ 5 นาที รอให้เย็นแล้วบรรจุในขวดสเปรย์

การใช้ยา :

แชมพู : อาบน้ำให้สุนัข ซิลมแชมพูให้ทั่วแล้วพักไว้ 15-20 นาที แล้วล้างออกด้วยน้ำสะอาด สัปดาห์ละ 1 ครั้ง

สเปรย์ยา: ฉีดใส่ผิวหนังให้ทั่วบริเวณที่เป็นรอยโรค

4) เสลดพังพอนตัวเมีย (*Clinacanthus nutans*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบ, ต้านอนุมูลอิสระ และต้านเชื้อจุลินทรีย์

การเตรียมยา : ใช้ใบสดที่ไม่แก่หรืออ่อนเกินไป ล้างให้สะอาดแล้วตากให้แห้งและบดให้ละเอียดจากนั้นเตรียมเป็นยาทิงเจอร์

การใช้ยา : ทาให้ทั่วบริเวณที่เป็นรอยโรค วันละ 2-3 ครั้ง

5) ชะเอมเทศ (*Glycyrrhiza glabra*)

มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบ

การเตรียมยา: นำรากสดมาล้างน้ำให้สะอาดแล้วหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ตากให้แห้งและบดเป็นผง เตรียมเป็นทิงเจอร์ (นิยมใช้ 30-35% Ethanol เป็นตัวทำละลาย, อัตราส่วนผงยาต่อตัวทำละลาย 1:2-1:3)

การใช้ยา: ทาบริเวณผิวหนังที่มีรอยโรคให้ทั่ว วันละ 3-4 ครั้ง

ยาใช้ทั่วระบบ (Systemic use)

1) ชะเอมเทศ (*Glycyrrhiza glabra*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบ

การเตรียมยา : นำรากสดมาล้างน้ำให้สะอาดแล้วหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ตากให้แห้งและบดเป็นผง สามารถใช้ในรูปยาผงแห้งบรรจุแคปซูลหรือยาเม็ด, รูปแบบชาชง (ใช้ยาผงแห้ง 5-30 กรัม ชงกับน้ำร้อน 200 มิลลิลิตร) และทิงเจอร์ (นิยมใช้ 30-35% Ethanol เป็นตัวทำละลาย, อัตราส่วนผงยาต่อตัวทำละลาย 1:2-1:3)

การใช้ยา :

ยาผงแห้ง : ใช้ยาในขนาด 25-300 มิลลิกรัม/กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

ชาชง : ใช้ยา 50-100 มิลลิกรัม/10 กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

ทิงเจอร์ : ใช้ยา 0.5-1.0 มิลลิกรัม/10 กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

2) ขมิ้นชัน (*Curcuma longa*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบและต้านอนุมูลอิสระ

การเตรียมยา : ใช้เหง้าแก่สดล้างให้สะอาดแล้วหั่นเป็นแว่น ตากให้แห้งแล้วบดเป็นผง สามารถใช้ใน
รูปแบบยาผงแห้งบรรจุแคปซูลหรือยาเม็ดและรูปแบบทิงเจอร์ (นิยมใช้ 45-60% Ethanol เป็นตัวทำละลาย,
อัตราส่วนผงยาต่อตัวทำละลาย 1:2-1:3) นอกจากนี้ยังสามารถเตรียมเป็นยาต้มได้ โดยใช้สมุนไพร 5-30 กรัมต้ม
ในน้ำเดือด 200 มิลลิกรัม นาน 10-20 นาที

การใช้ยา :

ยาผงแห้ง : ใช้ยาในขนาด 50-600 มิลลิกรัม/กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

ยาทิงเจอร์ : ใช้ยา 0.5-1.0 มิลลิกรัม/10 กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

ยาต้ม : ใช้ยา 50-100 มิลลิกรัม/10 กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

3) ยอ (*Morinda citrifolia*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ต้านอนุมูลและปรับสมดุลภูมิคุ้มกัน

การเตรียมยา : ใช้ผลสุกล้างให้สะอาดแล้วคั้นเอาเฉพาะน้ำ

การใช้ยา : ใช้ยาขนาด 2-6 มิลลิกรัม/กิโลกรัม แบ่งให้กิน 3 ครั้งใน 1 วัน

8. โรคผิวหนังจากเชื้อรากลุ่มเดอร์มาโตไฟต์ (Dermatophytosis)

โรคผิวหนังจากเชื้อรากลุ่มเดอร์มาโตไฟต์ (Dermatophytosis) หรือโรคกลาก เป็นโรคผิวหนังติดเชื้อที่
เกิดจากเชื้อราผิวหนัง สามารถติดต่อกันได้ ส่วนใหญ่เป็นการติดเชื้อที่ผิวหนัง, ขนและเล็บ มักพบในสุนัข
และแมวที่มีอายุน้อย, ภูมิคุ้มกันบกพร่อง, ผิวหนังได้รับการบาดเจ็บหรือถูกทำลาย และสัตว์มีขนยาว นอกจากนี้
สภาพอากาศร้อนชื้นยังเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สัตว์เป็นโรคผิวหนังจากเชื้อราได้ง่ายขึ้น เชื้อราสาเหตุที่พบส่วนใหญ่
ในสุนัข คือ *Microsporum canis*, *Microsporum gypsum* และ *Trichophyton mentagrophytes*
ตามลำดับ ส่วนในแมวส่วนใหญ่จะเป็น *Microsporum canis* เชื้อราเหล่านี้จะเจริญเติบโตและแพร่กระจายอยู่
บริเวณพื้นผิวของเส้นขนและผิวหนังของสัตว์และจะสร้างเอนไซม์มาย่อยเคอราตินเพื่อใช้เป็นแหล่งพลังงาน
นอกจากนี้ยังสามารถสร้างสารพิษออกมาได้ จึงทำให้เกิดการอักเสบที่ผิวหนังขึ้น ในสุนัขมักจะเป็นการติดเชื้อ
เฉพาะแห่ง บริเวณใบหน้า, ขา, อุ้งเท้า และหาง จะพบรอยโรคมีลักษณะเป็นบริเวณที่มีขนร่วง มีสะเก็ดผิวหนัง
และผิวหนังนูนแดง อาจมีอาการคันร่วมด้วย ในแมวส่วนใหญ่เป็นการติดเชื้อแบบกระจายทั้งตัว จะพบรอยโรคเป็น
เพียงการอักเสบเล็กน้อยของผิวหนังร่วมกับอาการขนร่วง ปุ่มรากขนอักเสบ, ผื่นนูน, ผิวหนังแดง, มีสะเก็ดและอาจ
พบอาการคันได้เช่นเดียวกับสุนัข การติดเชื้อส่วนใหญ่เป็นแบบเรื้อรังและมักกลับมาเป็นซ้ำ

รูปที่ 8 ลักษณะรอยโรคผิวหนังอักเสบเป็นวงสีแดง ขนร่วงและมีสะเก็ดเกิดจากเชื้อราผิวหนัง *Mycosporum canis* (ที่มา : Miller WH, Griffin CE, Campbell KL, 2013)

การใช้สมุนไพรในการรักษาโรคผิวหนังจากเชื้อรากลุ่มเดอร์มาโตไฟต์

โรคเชื้อราผิวหนังเป็นโรคเรื้อรัง ต้องใช้เวลาในการรักษานานและอาจกลับมาเป็นซ้ำ การอักเสบของผิวหนังมักไม่รุนแรง ในการรักษาด้วยสมุนไพรจึงเน้นการใช้สมุนไพรต้านเชื้อราและลดอาการคันของผิวหนัง

ยาใช้ภายนอก (External use)

1) ว่านหางจระเข้ (*Aloe vera*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบของผิวหนัง

การเตรียมยา : ใช้ใบสดที่แก่เต็มที่ แกะเปลือกด้านนอกและล้างยางสีเหลืองออกให้หมด ใช้เฉพาะส่วนที่เป็นวุ้นใส สามารถใช้ได้ทั้งแบบสดและการเตรียมเป็นทิงเจอร์

การใช้ยา : นำยาที่เตรียมได้ทาบริเวณที่เป็นรอยโรค วันละ 2-3 ครั้ง

2) กานพลู (*Syzygium aromaticum*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบ, อาการคันของผิวหนัง และมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย, เชื้อราและยีสต์

การเตรียมยา : ใช้ดอกแห้งเตรียมเป็นยาน้ำมัน (oil infusion) หรือใช้น้ำมันกานพลู (Clove oil)

การใช้ยา : ทาบางๆ ในบริเวณที่เป็นรอยโรค วันละ 2-3 ครั้ง

3) ทองพันชั่ง (*Rhinacanthus nasutus*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ต้านเชื้อราผิวหนัง

การเตรียมยา : ใช้ใบที่ไม่แก่หรืออ่อนเกินไปนำมาล้างน้ำให้สะอาด ตากให้แห้งแล้วเตรียมเป็นยาทิงเจอร์

การใช้ยา : ทาให้ผิวหนังทั่วบริเวณที่เป็นรอยโรค

4) กระเทียม (*Allium sativum*)

สรรพคุณ : มีฤทธิ์ต้านเชื้อรา

การเตรียมยา : ใช้หัวกระเทียมแก่จัดนำมาแกะเปลือกออก สามารถได้ทั้งแบบสดหรือนำมาผ่านบางๆ ตากให้แห้งแล้วบดเป็นผงเตรียมเป็นทิงเจอร์หรือยาน้ำมัน (oil infusion)

การใช้ยา : ทาให้ผิวหนังให้ทั่วบริเวณที่เป็นรอยโรค

ข้อควรระวัง : เนื่องจากกระเทียมมีสารที่เป็นพิษต่อสัตว์เลี้ยงผ่านทางกรกิน ดังนั้นควรใช้ยาเฉพาะในบริเวณที่สัตว์เลียไม่ถึง

5) ชะเอมเทศ (*Glycyrrhiza glabra*)

มีฤทธิ์ในการลดการอักเสบ

การเตรียมยา: นำรากสดมาล้างน้ำให้สะอาดแล้วหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ตากให้แห้งและบดเป็นผง เตรียมเป็นทิงเจอร์ (นิยมใช้ 30-35% Ethanol เป็นตัวทำละลาย, อัตราส่วนผงยาต่อตัวทำละลาย 1:2-1:3)

การใช้ยา: ทาบริเวณผิวหนังที่มีรอยโรคให้ทั่ว วันละ 3-4 ครั้ง

บรรณานุกรม

วิพุดโยคะ รัตน์รังษี, สุวัตร ตั้งจิตเรเจริญ, ปริญญา อุทิศชลาภานนท์. เพชรน้ำเอก กรูยอดตำรับยาสมุนไพร.

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น; 2540.

Alam A, Ferdosh S, Ghafoor K, Hakim A, Juraimi AS, Khatib A, Sarker ZI. *Clinacanthus nutans*: A review of the medicinal uses, pharmacology and phytochemistry. *Asian Pacific Journal of Tropical Medicine* 2016;9:402-9.

Harvey RG, McKeever PJ. *A colour handbook of skin disease of the dog and cat*. London: Manson Publishing; 2003.

Marsella R. Hypersensitivity disorders. In: Miller WH, Griffin CE, Campbell KL. *Muller and Kirk's small animal dermatology*. 7th ed. Missouri: Mosby Elsevier; 2013. p. 363-431.

Wulff ML, Tilford GL. *Herbs for Pets*. 2nd ed. California: BowTie Press; 2009.

Miller WH, Griffin CE, Campbell KL. Fungal and algal skin diseases. In: Miller WH, Griffin CE, Campbell KL. *Muller and Kirk's small animal dermatology*. 7th ed. Missouri: Mosby Elsevier; 2013. p. 223-83.

Miller WH, Griffin CE, Campbell KL. Parasitic skin disease. In: Miller WH, Griffin CE, Campbell KL. Muller and Kirk's small animal dermatology. 7th ed. Missouri: Mosby Elsevier; 2013. p. 284-342.

Lloyd D. Bacterial skin diseases. In: Miller WH, Griffin CE, Campbell KL. Muller and Kirk's small animal dermatology. 7th ed. Missouri: Mosby Elsevier; 2013. p. 184-222.

Wynn SG, Fougère BJ. Veterinary herbal medicine: A systems-based approach. In: Wynn SG, Fougère BJ. Veterinary herbal medicine. Missouri: Mosby Elsevier; 2007. p. 291-409.

คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น